

Сокур Наталя Володимирівна
Остапчук Тарас Степанович
Гнезділова Світлана Павлівна

Механізм просування по службі у ЗСУ: теоретичний аспект

УДК 355:316.477
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2023-3.9>

Сокур Наталя Володимирівна
кандидат політичних наук, доцент,
викладачка кафедри гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін
Військової академії (м. Одеса)
вул. Фонтанська дорога, 10, Одеса,
Україна
ORCID: 0009-0009-8814-7480

Остапчук Тарас Степанович
кандидат педагогічних наук, полковник,
начальник кафедри гуманітарних
та соціально-економічних дисциплін
Військової академії (м. Одеса)
вул. Фонтанська дорога, 10, Одеса,
Україна
ORCID: 0000-0001-7461-5508

Гнезділова Світлана Павлівна
кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри
українознавства
Національного університету «Одеська
морська академія»
вул. Дідріхсона, 8, Одеса, Україна
ORCID: 0009-0002-2885-1192

У статті авторами відображаються основні поняття просування військовослужбовців по службі, принципи військової служби, проходження військової служби.

Авторами проаналізовано погляди вчених на визначення термінів «просування» та «кар'єра». Про це свідчить і жвава дискусія, що триває на сторінках періодичних та наукових видань за участю вітчизняних і зарубіжних державних діячів, політиків, воєнних експертів щодо військово-реформаційних проблем в Україні.

Авторами зазначено, що носієм можливостей Збройних Сил України є персонал – навчений особовий склад, який разом з озброєнням та військовою технікою, запасами матеріально-технічних засобів та елементами військової інфраструктури становить організаційно-штатну структуру військових формувань, визначає ступінь реалізації бойових можливостей. Крім цього, для вітчизняної науки та управлінської практики важливе значення має наукова розробка та практична реалізація ефективних механізмів управління персоналом в органах державної влади, у тому числі органах військового управління, що базуються на вітчизняному та зарубіжному досвіді.

Автори зазначають, що пошук способів урегулювання відповідності співвідношення військовослужбовців всіх категорій таким стандартам є одним з основних завдань обґрунтування обрису нової системи, утворення нової моделі Збройних Сил – армії нового типу, основу якої повинні складати професійні кадри, здатні реалізувати свій високопрофесійний потенціал і постійну готовність виконати військовий обов'язок, яка б відповідала сучасним світовим стандартам. Авторами зроблені висновки щодо визначення понять військова кар'єра і просування по службі військовослужбовців з метою відповідності оновленій системі управління Збройних Сил України і їх здатності якісно виконувати визначені завдання.

Ключові слова: управління, механізм проходження військової служби, Збройні Сили України, просування військовослужбовців, військова посада, кар'єра.

Вступ. У теперішній час Збройні Сил України зазнають кардинальних змін шляхом приведення їх до нового вигляду. Під впливом цього процесу має вдосконалюватися весь механізм проходження військової служби у Збройних Силах, у тому числі в частині, що стосується просування військовослужбовців по службі. Для створення системи просування по службі військовослужбовців спочатку необхідно зрозуміти, що ж таке просування по службі і дати теоретико-правове визначення цього поняття.

Просування військовослужбовців по службі тісно пов'язане з проходженням військової служби, правом на працю. Тому почати дослідження просування військовослужбовців по службі необхідно саме з розуміння цих понять.

Проходження військової служби – це процес практичного служіння державі особи, призначеної на державну посаду державної служби, виконання відповідного виду управлінської чи іншої державної службової діяльності.

Під проходженням військової служби розуміється зміна службово-правового становища військовослужбовців у зв'язку з такими юридичними

фактами, які згідно з чинним законодавством породжують, змінюють або припиняють військово-службові відносини.

Більш точним, на наш погляд, є визначення, дане О.В. Кривенко, який зазначає, що проходження військової служби – це «зміна службово-правового стану військовослужбовців, а також військовозобов'язаних, які призвані на навчальні, перевірні або спеціальні збори, у зв'язку з такими юридичними фактами, які згідно з тим законодавством породжують, змінюють та припиняють військово-службові відносини» [2].

Проходження є строковою військовою служби; солдатами, сержантами і старшинами за контрактом; за контрактом особами офіцерського складу.

Мета та завдання. З урахуванням здобутків теорії вітчизняної практичних аспектів реформування військової сфери, обґрунтувати напрямки механізмів просування по службі у Збройних Силах України, в умовах реформування та підвищення ефективності управління персоналом з метою дотримання належного рівня обороноздатності держави.

З огляду на мету, визначено такі **дослідницькі завдання**:

- уточнити зміст ключових понять дослідження: «проходження військової служби», «військова посада», «просування» та «кар'єра».

- обґрунтувати теоретико-методологічні підходи до дослідження проблем просування по службі у Збройних Силах України;

- обґрунтувати шляхи формування та підвищення ефективності механізмів просування по службі у Збройних Силах України в умовах реформування.

Методи дослідження. У статті використано систему загальнонаукових і спеціальних методів досліджень, а саме: системний аналіз та узагальнення вихідної емпіричної та теоретичної основи дослідження аспектів просування військовослужбовців по службі, а також використання можливостей історико-порівняльного, соціологічного, структурно-функціонального методів аналізу соціальних процесів стосовно механізмів просування по службі, що розглядалися в широкому діапазоні у взаємозв'язку та взаємообумовленості з розвитком органів управління (у тому числі органів військового управління), а також теорії і практики військового управління в Україні з метою синтезу та узгодження категорійного, понятійного і термінологічного апарату теорії державного управління у військовій сфері.

Результати. В інституті проходження військової служби виділяють ряд під інститутів, у тому числі і під інститут зміни службово-посадового становища. Службово-посадове становище військовослужбовця, як і будь-якого державного службовця, визначається ним посадою. За допомогою посади персоніфікується правовий статус державного службовця, в т.ч. і військовослужбовця, (службові обов'язки та права, обмеження та заборони, відповідальність), а також визначаються вимоги до професійної підготовки. Класифікація посад, у т.ч. і військових, сприяє професіоналізації апарату держави та підвищення рівня компетентності його службовців. Вона націлює громадянина, в тому числі і військовослужбовця, на придбання певних знань, навичок, виконання певної роботи, отримання певного місця в службовій ієрархії, придбання службових та особистих прав, тобто на просування по службі [5].

Правовою основою військового обов'язку і військової служби є Конституція України, Закони України «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію», інші закони України, а також прийняті відповідно до них укази Президента України та інші нормативно-правові акти щодо забезпечення обороноздатності держави, виконання військового обов'язку, проходження військової служби, служби у військовому

резерві та статусу військовослужбовців, а також міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3].

З поняттям військової посади, як стрижневим, пов'язані всі інші поняття, що стосуються військової служби, зокрема і просування по військовій службі.

Для повного та всебічного розкриття поняття просування по службі необхідно усвідомити семантичне значення термінів «просування» та «кар'єра».

Отже, просуватися по службовій сходинці – це підвищення службового, громадського і т.п. положення, у т.ч. у військовій сфері. Просуватися означає, досягати успіху у службовій кар'єрі, а саме присвоєння військового звання. Підвищення посади – це перехід на більш високу, більш відповідальну посаду.

Стосовно Збройних Сил України, цей термін використовується у контексті «військовослужбовці Збройних Сил України призначаються на посади, передбачені штатами (штатними розписами) військових частин. Призначення військовослужбовців на посади і переміщення по службі здійснюються з урахуванням результатів оцінювання на підставі Резерву кандидатів для просування по службі» [6].

Присвоєння та позбавлення військових звань, пониження та поновлення у військовому званні військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, переатестація осіб, які мають спеціальні звання або класні чини, присвоєння військових звань здійснюється у порядку, визначеному статутами Збройних Сил України, положеннями про проходження військової служби, положеннями про проходження громадянами України служби у військовому резерві. Військові звання присвоюються довічно [6].

Таким чином, смислове значення слова «просування» полягає в процедурі, яка складається з двох етапів: перший – знаходження відмінностей між кількома кандидатами та виділення більше авторитетного і шанованого, другий – перехід на більш високу, більш відповідальну посаду більше авторитетного, більш поважного кандидата.

Кар'єра (від. фр. Carriere – біг, життєвий шлях, терен) – успішне просування в області суспільної, службової, наукової та пр. діяльності. Кар'єра – шлях до успіхів, відомому положенню, на службовому терені, а також саме досягнення такого стану.

Таким чином, смислове значення слова «кар'єра» можна визначити як успішне просування, наприклад, по службі, а також досягнення особистого добробуту та певної вигоди (наприклад, матеріального чи соціального характеру), слави і пошани.

Підводячи підсумок роздумів з приводу семантичних значень понять «просування по службі», «кар'єра», можна, на наш погляд, зробити наступний висновок: кар'єра – це ланцюжок послідовно

змінюють один одного процедур просування по службі, в результаті яких досягається особисте благополуччя, виходять певні вигоди, набувається пошана, повага і слава.

Просування по службі (кар'єра) як суспільне явище є об'єктом вивчення багатьох наук, таких як психологія, соціологія, менеджмент, юриспруденція та ін. Саме тому для встановлення теоретико-правових положень, які розкривають зміст поняття просування по службі (кар'єри), здійснюються дослідження у різних галузях знань [8].

В. Залужний, Головнокомандувач Збройних Сил України зазначає, що «у найближчій перспективі ми маємо перейти на нові стандарти управлінських процесів, досягнути визначених оперативних (бойових, спеціальних) спроможностей. Тому важливого значення набувають наукові дослідження з пошуку та обґрунтування шляхів підвищення боєздатності військ (сил), удосконалення системи їх підготовки, створення сучасних зразків озброєння та військової техніки, впровадження сучасних стандартів, прийнятих у державах-членах НАТО. Система наукових установ Збройних Сил України відповідає оновленій системі управління Збройних Сил України і здатна якісно виконувати визначені завдання, а науковий потенціал має значні резерви щодо його ефективного використання. Впевнений, що науковці Збройних Сил України і надалі будуть продовжувати наукове супроводження розвитку Збройних Сил України, формувати воєнну думку та бути прикладом самовідданої праці в інтересах обороноздатності нашої держави» [4].

І.Автушенко стверджує, що вивчення процесу просування по службі військовослужбовців у незалежній Україні, все більше привертає уваги дослідників. Для кожного офіцера військова кар'єра – це свідомо обраний шлях, який реалізується через просування на різноманітних посадах. Рух уперед – це показник відданості професії, надбання досвіду та майстерності.

Кар'єра військовослужбовця відображає низку поетапних змін службового положення, пов'язаних із просуванням по службовим сходам у ЗСУ. І в першу чергу військовослужбовець повинен мати особистий інтерес з метою зробити військово-службову кар'єру [1].

Крім цього, просування по службі впливає на свідомість військовослужбовців, що проходять військову службу за контрактом, і тим самим викликає у них зацікавленість у сумлінному виконанні обов'язків військової служби, вдосконалення військової майстерності і т.ін. Тобто, «колективна мотивація – це прагнення воїнів до узгодження своїх дій, до взаємної підтримки й розвитку успіху, досягнутого товаришами. Це практичний прояв колективізму особистості. В основу колективної мотивації покладена ідейна, політико-моральна єдність воїнів. Прагнення воїнів діяти колективно, допомагати

один одному є також результатом усвідомлення ними своєї взаємної залежності, необхідності підпорядкування своїх особистих успіхів – успіху колективу. Великий вплив на колективну мотивацію чинять взаємини, що склалися в підрозділі, – дух дійсного товариства, відповідальності один за одного й за спільну справу або ж стан нездорового суперництва, прагнення до особистих показників і байдужість до результатів товариша» [7].

Вивчивши положення вчених з питання просування по державній службі, можна зробити ряд принципових висновків:

1) просування по службі військовослужбовців і досягнення в результаті його самого високого посадового становища у військовій ієрархії являє собою один із сутнісних принципів інституту проходження військової служби і самої військової служби. Просування по службі, як принцип проходження військової служби, виступає, свого роду, несучою конструкцією, на основі якої спочиває і реалізується вся система – військова служба. Без просування по службі немає інституту військової служби;

2) основним видом просування по службі є призначення державних службовців на вищі посади в порівнянні з тими, які вони займали;

3) привласнення державному службовцю чергового класного чину, військового чи спеціального звання, дипломатичного рангу є просуванням по службі;

4) підвищення державному службовцю грошового утримання у разі підвищення на посаді, встановлення більш високого окладу, розряду, в межах колишньої посади, є просуванням по службі;

5) нагородження державних службовців державними та відомчими нагородами і знаками, присвоєння почесних звань (державних і відомчих), отримання вчених ступенів і звань є просуванням по службі;

6) до просування по службі стосується і просування, пов'язане з престижними моментами, наприклад, збільшення числа підлеглих, що супроводжується зміною ролі керованого підрозділу в загальній діяльності підприємства. Просування по службі (кар'єра) можливо також у формі переміщення на рівнозначну посаду, якщо при цьому оптимізується використання праці службовця, створюються більш комфортні умови для його службової діяльності. У переломленні до військової служби таким просуванням буде призначення на посади, часом навіть нижчі, у військовій частині, організації та установи, розташовані в центральних районах країни, містах федерального значення, в обласних містах, містах обласного підпорядкування, а також до органів військового управління, військово-навчальні та військово-наукові заклади [6].

Висновки. Таким чином, узагальнюючи всі вищезазначені позиції і на підставі зроблених з них висновків, можна дати такі визначення понять військова кар'єра і просування по службі військовослужбовців.

Військова кар'єра – це послідовна зміна військових посад від початку військової служби до її закінчення за допомогою процедур просування військовослужбовців по службі, в результаті яких досягаються певні, встановлені нормативними правовими актами, службові та моральні переваги, матеріальні вигоди.

Просування по службі – це юридично впорядкований, що проходить на конкурсній основі і характеризується альтернативністю, процес переміщення військовослужбовця на вищу військову посаду, який полягає у підготовці цього військовослужбовця до призначення на іншу посаду, визначенні результатів такої підготовки, об'єктивної оцінки готовності до виконання обов'язків по передбачуваної посади та виданні адміністративного акта про призначення на вищу посаду.

Крім цього, при просуванні військовослужбовців по службі враховуються наступні аспекти:

1. Військовослужбовцям здійснюються чергові присвоєння військових звань за різними службовими показниками, тільки після того як будуть перевірені результати діяльності по службі, котрі зазначені і затверджені в атестаційному порядку.

2. Військовослужбовцям здійснюється підвищення матеріально-грошового забезпечення. При цьому враховується вислуга років, особисті досягнення у службовій діяльності. Це застосовується і якщо, військовослужбовець працює на займаній посаді, так і при призначенні на іншу посаду.

3. Нагородження військовослужбовців, отримання вчених ступенів, наукових звань, присвоєння почесних звань дає змогу щодо збільшення матеріально-грошового заохочення та забезпечення.

4. Підвищення військовослужбовців, які проходять військову службу, що здійснюється для забезпечення вирішення зазначених завдань: на військову посаду, яка пов'язана з викладацькою та науковою діяльністю; на військову посаду до органів військового управління та у вищі органи військового управління; на військові посади у військові частини, організації та установи.

5. Може бути здійснено призначення на рівноцінну посаду. Це відбувається, коли збільшується чисельність підлеглих, змінюється роль підрозділу, яким відбувається керування та збільшується обсяг завдань, які виконуються.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Автушенко І. Кар'єрне зростання військовослужбовців Збройних Сил України: Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 20. Том 1. 2018. URL: <https://dspu.edu.ua/sites/hsci/wp-content/uploads/2019/02/3-3.pdf> (дата звернення: 12.06.23)

2. Кривенко О.В., Качан І.І. Військова адміністрація (право військової сфери у визначеннях та схемах): навч. посібник. Київ, 2008. URL: https://www.dut.edu.ua/uploads/l_1613_23569406.pdf (дата звернення: 12.06.23)

3. Малиновський В.Я. Публічна служба в Україні: підручник. Київ: Видавничий дім «Кондор». 2018. 312 с. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/199400191.pdf> (дата звернення: 12.06.23)

4. Наукова і науково-технічна діяльність у Збройних Силах України: Річник 2020. URL: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/science_note.pdf (дата звернення: 12.06.23)

5. Паламарчук В.О. Організаційно-правові засади проходження військової служби за контрактом у Збройних Силах України [Текст] : дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Національна академія оборони України. Київ, 2002. 194 с.

6. Про затвердження Змін до Інструкції про організацію виконання Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України від 19.03.2022. №91. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0455-22#Text> (дата звернення: 12.06.23)

7. Просування по службі. 2022. URL: <https://posibniki.com.ua/post-prosuvannya-po-sluzhbi> (дата звернення: 12.06.23).

8. Стукан С.О., Білошицький В.І., Бех С.М., Скуз Я.А. Організація та методика роботи з особовим складом: навчально-методичний посібник. Київ: НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», 2019. 128 с.

REFERENCES:

1. Avtushenko I. Kar'ierne zrostannia viiskovosluzhbovtsiv Zbroinykh Syl Ukrainy: Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp.20, tom 1. 2018. URL: <https://dspu.edu.ua/sites/hsci/wp-content/uploads/2019/02/3-3.pdf> [in Ukraine].

2. Kryvenko O.V., Kachan I.I. Viiskova administratsiia (pravo viiskovoi sfery u vyznachenniakh ta skhemakh): navch. posibnyk. Kyiv, 2008. URL: https://www.dut.edu.ua/uploads/l_1613_23569406.pdf [in Ukraine].

3. Malynovskiy V.I. Publichna sluzhba v Ukraini: pidruchnyk. Kyiv: Vydavnychiy dim «Kondor», 2018. 312 s. [in Ukraine].

4. Naukova i naukovo-tekhnichna diialnist u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: Richnyk 2020. URL: https://www.mil.gov.ua/content/pdf/science_note.pdf [in Ukraine].

5. Palamarchuk V.O. Orhanizatsiino-pravovi zasady prokhodzhennia viiskovoi sluzhby za kontraktom u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Tekst] : dys. kand. yuryd. nauk.: 12.00.07. Natsionalna akademiia oborony Ukrainy. Kyiv, 2002. 194 s. [in Ukraine].

6. Pro zatverdzhennia Zmin do Instruktсии pro orhanizatsiiu vykonannia Polozhennia pro prokhodzhennia hromadianamy Ukrainy viiskovoi sluzhby u Zbroinykh Sylakh Ukrainy: Nakaz Ministerstva oborony Ukrainy vid 19.03.2022. №91/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0455-22#Text> [in Ukraine].

7. Prosuvannia po sluzhbi. 2022. URL: <https://posibniki.com.ua/post-prosuvannya-po-sluzhbi> [in Ukraine].

8. Stukan S.O., Biloshytskyi V.I., Bekh S.M., Skuz Ya.A. Orhanizatsiia ta metodyka roboty z osobovym skladom: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kyiv: NTUU «KPI imeni Ihoria Sikorskoho», 2019. 128 s. [in Ukraine].

Promotional mechanism in the Ukrainian Armed Forces: theoretical aspect

Sokur Natalia Volodymyrivna

Candidate of Political Science, Associate Professor,
Lecturer at the Department of Humanities and Socio-Economic Disciplines
Odesa Military Academy
Fontanska Road str., 10, Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0009-8814-7480

Ostapchuk Taras Stepanovych

Candidate of Pedagogy Science, Colonel, Head of the Department of Humanities and Socio-Economic Disciplines
Odesa Military Academy
Fontanska Road str., 10, Odesa, Ukraine
ORCID: 0000-0001-7461-5508

Hniezdilova Svitlana Pavlivna

Candidate of Public Administration, Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Studies
National University "Odesa Maritime Academy"
Didrichsona str., 8, Odesa, Ukraine
ORCID: 0009-0002-2885-1192

In the article, the authors describe the main concepts of the servicemen promotion on duty, principles of military service and the military service itself.

The authors analyze the views of scientists regarding the definition of the terms "advancement" and "career". This is evidenced by the lively discussion that continues on the pages of periodicals and scientific publications with the participation of domestic and foreign statesmen, politicians and military experts on military reform problems in Ukraine.

The authors stated that the bearer of the capabilities of the Armed Forces of Ukraine is the personnel – trained specialists, who, together with weapons and military equipment, stocks of material and technical means and elements of the military infrastructure, constitute the organizational and personnel structure of military formations, determine the degree of realization of combat capabilities. In addition, the scientific development and practical implementation of effective personnel management mechanisms in state authorities, including military administration, based on domestic and foreign experience, is of great importance for domestic science and management practice.

The authors state that the search process for ways to regulate the appropriateness of the ratio servicemen of all categories to such standards is one of the key tasks, which helps to justify the outline of the new system, and to create a new model of the Armed Forces – the army of the new type, the basis of which should be professional personnel capable of realizing their own high professional potential and constant readiness to perform military duty, which would corresponded to modern world standards. The authors made conclusions regarding the definition of the concepts of military career and promotion of servicemen in order to comply with the updated management system of the Armed Forces of Ukraine and their qualitative capabilities to perform specified tasks.

Key words: *management, mechanism of military service, Armed Forces of Ukraine, promotion of military personnel, military post, career.*